

HOÀN THIỆN HÀNH LANG PHÁP LÝ CHO HOẠT ĐỘNG TỪ THIỆN

NGUYỄN HUYỀN TRANG*

Ở nước ta, hoạt động từ thiện đã trở thành một nét đẹp văn hóa truyền thống của dân tộc, đồng thời được phát triển và nhân rộng trong xã hội, thu hút sự tham gia của nhiều tổ chức, cá nhân nhằm kịp thời giúp đỡ, hỗ trợ, động viên những người có hoàn cảnh khó khăn, cũng như giảm nhẹ gánh nặng xã hội. Tuy nhiên, thời gian gần đây đã xuất hiện một số trường hợp lợi dụng hoạt động từ thiện để đạt mục đích cá nhân về chính trị hoặc tài chính, ảnh hưởng lớn đến cộng đồng và xã hội. Bài viết tập trung làm rõ các hình thức lạm dụng hoạt động từ thiện, từ đó, đề xuất một số giải pháp nhằm ngăn chặn tình trạng này ngày một hiệu quả hơn.

Từ khóa: Từ thiện; hoạt động từ thiện; ngăn chặn; quản lý nhà nước.

In Vietnam, charitable activities have become a cherished cultural tradition, continually developing and expanding within society. These activities attract the participation of numerous organizations and individuals, providing timely assistance, support, and encouragement to people in difficult circumstances and helping to alleviate social burdens. However, in recent years, individuals abusing charitable activities for personal, political, or financial gain have emerged, significantly impacting the community and society. This article elucidates the various forms of abuse in charitable activities and proposes solutions to prevent such misconduct more effectively.

Keywords: Charity; charitable activities; prevention; state management.

NGÀY NHẬN: 12/4/2024 NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 18/5/2024 NGÀY DUYỆT: 17/6/2024

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.341.2024.885>

1. Đặt vấn đề

Từ thiện là một hành động trợ giúp người yếu kém, người gặp nạn, hoặc có hoàn cảnh khó khăn. Hoạt động từ thiện có thể thông qua hình thức quyên góp, hiến tặng bằng tiền, vật phẩm, thời gian hay là cứu trợ nhân đạo, xóa đói, giảm nghèo, chăm sóc sức khỏe,...¹. Từ thiện thường được thực hiện bởi người có điều kiện sống tốt hơn có ý chí tự nguyện giúp đỡ người khác đang trong tình

trạng khó khăn xuất phát từ tình yêu thương và sự sẻ chia, bao gồm các hình thức sau: quyên góp, hiến tặng bằng tiền, vật phẩm, thời gian hay cứu trợ nhân đạo, xóa đói, giảm nghèo, chăm sóc sức khỏe hoặc những hành động trợ giúp tinh thần như thăm hỏi, an ủi, động viên và trao cơ hội hy vọng cho những người đang gặp khó khăn. Ngoài ra, hoạt

* ThS, Học viện Công an nhân dân

động từ thiện còn góp phần xây dựng lòng tin, tình cảm đoàn kết trong cộng đồng, là cầu nối giữa những người có điều kiện, khả năng hỗ trợ và những người đang cần sự giúp đỡ, tạo nên môi trường tương tác tích cực và ý nghĩa trong cuộc sống.

Tuy nhiên, trên thực tế vẫn xuất hiện tình trạng lợi dụng hoạt động từ thiện để trục lợi chiếm đoạt tài sản của cộng đồng xã hội hoặc rửa tiền hay trốn thuế... Chính vì vậy, cần phải tiếp tục hoàn thiện các quy định của pháp luật, tạo hành lang pháp lý cho hoạt động từ thiện ngày càng đạt hiệu quả hơn.

2. Thực trạng hoạt động từ thiện và nguy cơ lạm dụng

Những năm qua, từ thiện đã trở thành một nét đẹp văn hóa truyền thống của dân tộc Việt Nam. Vì vậy, Nhà nước luôn giữ chính sách nhất quán đối với hoạt động từ thiện đó là khuyến khích, tôn vinh và tạo điều kiện thuận lợi để các cá nhân, tổ chức trong nước, nước ngoài đóng góp và vận động đóng góp từ thiện. Các hoạt động vận động, đóng góp, tiếp nhận đóng góp và phân bổ tiền, hàng hóa từ thiện cũng được cụ thể hóa trong các văn bản quy phạm pháp luật phù hợp với từng thời kỳ phát triển của đất nước. Những văn bản này đều thể hiện rõ chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về hoạt động từ thiện. *Bộ luật Dân sự* năm 2015; *Luật Hoạt động chữ thập đỏ* năm 2008; Nghị định số 64/2008/NĐ-CP ngày 14/5/2008 của Chính phủ quy định về vận động, tiếp nhận, phân phối và sử dụng các nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ nhân dân khắc phục khó khăn do thiên tai, hỏa hoạn, sự cố nghiêm trọng, các bệnh nhân mắc bệnh hiểm nghèo; Nghị định số 93/2019/NĐ-CP ngày 25/11/2019 của Chính phủ quy định về tổ chức, hoạt động của quỹ xã hội, quỹ từ thiện có quy định “Quỹ từ thiện là quỹ được tổ chức, hoạt động với mục đích hỗ trợ khắc phục sự cố do thiên tai, hỏa hoạn, dịch bệnh, tai nạn và các đối tượng

khác thuộc diện khó khăn, yếu thế cần sự trợ giúp của xã hội, không vì mục tiêu lợi nhuận” (khoản 3 Điều 4); Nghị định số 93/2021/NĐ-CP ngày 27/10/2021 của Chính phủ về vận động, tiếp nhận, phân phối và sử dụng các nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai, dịch bệnh, sự cố; hỗ trợ bệnh nhân mắc bệnh hiểm nghèo.

Thông qua các văn bản quy phạm pháp luật, có thể thấy, hiện nay, Nhà nước đang tiếp cận hoạt động từ thiện dưới góc độ là hoạt động hỗ trợ những người gặp khó khăn do sự cố thiên tai, hỏa hoạn, dịch bệnh, tai nạn và các đối tượng khó khăn yếu thế khác cần sự trợ giúp của xã hội, không vì mục tiêu lợi nhuận. Sự đóng góp của hoạt động từ thiện được huy động qua các kênh chính thức hoặc các tổ chức chính trị - xã hội, như: Mặt trận Tổ quốc, Hội Phụ nữ, Hội Nông dân...

Việc kêu gọi, quyên góp cứu trợ thường tập trung vào một số lĩnh vực, như: xóa đói, giảm nghèo, cứu trợ các nạn nhân chịu ảnh hưởng của thiên tai, bão lũ, cứu trợ trẻ em, người già neo đơn, hỗ trợ người tàn tật, nạn nhân của các vụ bạo hành, lạm dụng hay tổ chức truyền thông, vận động các chiến dịch, tình nguyện viên trong các hoạt động giáo dục, đào tạo, văn hóa, môi trường.

Các hình thức kêu gọi từ thiện diễn ra ngày càng nhiều với nhiều phương thức gây quỹ khác nhau, như: các trận đấu thể thao giao hữu, các chương trình ca nhạc, các chương trình triển lãm và bán tranh ảnh nghệ thuật gây quỹ... Bên cạnh đó, những người nổi tiếng, như các ngôi sao, diễn viên, nghệ sĩ tham gia vào các sự kiện quyên góp từ thiện ngày một tích cực hơn. Các chủ thể này có sự ảnh hưởng nhất định trên các phương tiện truyền thông đã và đang kêu gọi được rất nhiều những tấm lòng hảo tâm cùng quyên góp về tiền và các vật phẩm nhằm hỗ trợ các hoàn cảnh khó khăn².

Tuy nhiên, đã xuất hiện một số đối tượng lợi dụng từ thiện để trục lợi, đánh bóng bản

thân, làm từ thiện không đúng cách, gây ra không ít hệ lụy.

Thứ nhất, tạo ra trường hợp khó khăn giả mạo, tạo sự thương cảm của cộng đồng xã hội để tiếp nhận các khoản từ thiện, như trường hợp giả dạng người khuyết tật, ốm đau, nghèo khổ để ăn xin ở các thành phố lớn. Hoặc trường hợp vụ việc của “Tịnh thất Bồng Lai” - nơi được nhiều kênh mạng xã hội, các chương trình truyền hình quảng bá là nơi nuôi dưỡng trẻ mồ côi nên tạo ra sự nhầm lẫn của nhiều người trong cộng đồng. Nhờ vậy, người chủ trì của “Tịnh thất Bồng Lai” đã nhận được nhiều vật chất từ hoạt động từ thiện của các cá nhân, tổ chức trong nước và ngoài nước. Tuy nhiên, qua điều tra phát hiện hầu hết trẻ em ở đây đều còn cha mẹ và là con cháu của ông Lê Tùng Vân chứ không phải là trẻ mồ côi không nơi nương tựa.

Mặt khác, có tình trạng các cá nhân, tổ chức huy động từ thiện tổ chức các chiến dịch quyên góp nhưng thực tế là không có kế hoạch thực hiện. Những cá nhân, tổ chức này thường sử dụng chiến lược quảng bá và tiếp cận cộng đồng để thu hút sự quan tâm và quyên góp nhưng tiền thu được lại không được sử dụng đúng mục đích. Có tổ chức từ thiện chỉ tập trung vào việc kêu gọi quyên góp mà không cung cấp đủ thông tin chi tiết về mục tiêu và kế hoạch sử dụng quỹ. Điều này, khiến những người quyên góp khó lòng đánh giá được sự minh bạch và tính hiệu quả của dự án từ thiện.

Thứ hai, lạm dụng để “rửa tiền”, đây là một trong những chiến lược phổ biến nhất, họ sử dụng tổ chức từ thiện giả mạo để thực hiện quá trình này. Các tổ chức này thường mô phỏng mục đích nhân đạo để thu hút sự quan tâm và quyên góp từ cộng đồng, sau đó, họ sử dụng các quỹ thu được để giả mạo quá trình giao dịch và lớp lớp tài chính để che giấu nguồn gốc tiền. Các cá nhân có thể thành lập các tổ chức từ thiện “gian lận” với mục đích rửa tiền, việc sử dụng các dự án từ

thiện không có thực hoặc sử dụng phần lớn quỹ để “tài trợ” các dự án giả mạo có liên quan đến ngành công nghiệp không pháp. Những tổ chức này có thể sử dụng một phần nhỏ của quỹ từ thiện để thực hiện các dự án giả mạo, trong khi phần lớn tiền được rửa qua các kênh khác.

Thứ ba, lợi dụng hoạt động từ thiện để trốn thuế, do hoạt động từ thiện được Nhà nước khuyến khích nên Nhà nước có các chính sách ưu đãi về thuế cho những cá nhân, tổ chức làm từ thiện. Tuy nhiên, một số cá nhân, tổ chức lợi dụng chính sách ưu đãi về thuế để thành lập tổ chức từ thiện “hình thức”, nơi mà mục tiêu thực sự là giảm tỷ lệ thuế thay vì thực sự hỗ trợ những người cần giúp đỡ. Bằng cách này, họ có thể hưởng lợi từ chính sách ưu đãi thuế dành cho hoạt động từ thiện mà không phải cống hiến cho cộng đồng. Ngoài ra, một số cá nhân có thể sử dụng việc thành lập các tổ chức từ thiện để chuyển đổi thu nhập cá nhân thành thu nhập từ thiện. Các doanh nghiệp cũng có thể tận dụng chính sách thuế ưu đãi bằng cách chuyển đổi một phần của lợi nhuận từ hoạt động kinh doanh sang hoạt động từ thiện. Điều này giúp doanh nghiệp giảm tỷ lệ thuế thu nhập doanh nghiệp; đồng thời, tạo hình ảnh tích cực với khách hàng và cộng đồng.

Thậm chí, còn có một số tổ chức phản động nước ngoài lợi dụng hoạt động từ thiện để tuyên truyền những thông tin sai sự thật nhằm chống phá Nhà nước, lôi kéo người dân tham gia các hoạt động trái pháp luật. Các tổ chức phản động này thường khéo léo lợi dụng hoạt động từ thiện nhằm tạo vỏ bọc tích cực nhưng thực tế là chúng sử dụng như một công cụ tuyên truyền để chống phá Nhà nước và kích động người dân tham gia. Đầu tiên, việc tổ chức các sự kiện từ thiện, quyên góp và chiến dịch nhân đạo mang lại cho chúng cơ hội tiếp cận cộng đồng và tạo dựng hình ảnh tích cực. Thông qua những hoạt động này, chúng dùng những hình ảnh trá

hình đó để xây dựng lòng tin và ủng hộ của người dân, sau đó, sử dụng những thông tin về các sự kiện từ thiện để nói xấu Đảng và Nhà nước ta.

3. Một số biện pháp nhằm ngăn chặn nguy cơ lạm dụng hoạt động từ thiện

Một là, xây dựng cơ chế hoạt động, pháp luật cần xác định được bộ nguyên tắc riêng áp dụng cho từng loại hình tình nguyện, cứu trợ nhân đạo. Trong đó, cần quy định thời gian mà cá nhân, tổ chức không chuyên kêu gọi, vận động từ thiện phải phân phối hết số tiền và vật chất đã tiếp nhận; các cá nhân, tổ chức vận động từ thiện có trách nhiệm bảo đảm sự minh bạch trong việc sử dụng nguồn tiền, vật chất này để phục vụ công tác báo cáo, công khai các thông tin cần thiết bảo đảm quyền lợi của người đóng góp.

Sự minh bạch này không chỉ là nền tảng quan trọng để xây dựng niềm tin của cộng đồng mà còn là biện pháp hiệu quả để bảo vệ nguồn lực quý báu được quyên góp. Từ đó, cộng đồng có cơ hội tiếp cận thông tin chi tiết về nguồn thu nhập và cách sử dụng quỹ từ thiện. Sự minh bạch này là quyền lợi của người dân và cộng đồng đã và đang quyên góp. Họ cần biết rõ mỗi đồng tiền của họ được sử dụng đến đúng địa chỉ và tác động tích cực như mong đợi; đồng thời, tối ưu hóa quản lý và bảo đảm tính minh bạch trong mọi hoạt động. Việc quy định cụ thể về nghĩa vụ công bố công khai các khoản thu - chi từ thiện không chỉ là biện pháp bảo đảm minh bạch mà còn tạo sự tin cậy, chống lại lạm dụng và làm cho hoạt động từ thiện trở nên hiệu quả và đáng tin cậy trong lòng cộng đồng.

Hai là, cần thực hiện nghiêm Nghị định số 93/2021/NĐ-CP ngày 27/10/2021 của Chính phủ về vận động, tiếp nhận, phân phối và sử dụng các nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai, dịch bệnh, sự cố; hỗ trợ bệnh nhân mắc bệnh hiểm nghèo. Đồng thời, tăng cường

công tác thanh tra, kiểm tra, theo dõi, giám sát việc tổ chức thực hiện để hoạt động từ thiện bảo đảm đúng quy định, hiệu lực và hiệu quả.

Ba là, cần quy định rõ trách nhiệm của chính quyền địa phương về việc xác nhận thông tin tình trạng của người được hưởng từ thiện bảo đảm công bằng và hiệu quả trong quản lý. Quy định trách nhiệm giúp chính quyền địa phương bảo đảm thông tin về tình trạng và nhu cầu của người nhận được hỗ trợ từ thiện là chính xác và đầy đủ đúng mức và đúng cách. Xác nhận thông tin tình trạng người hưởng từ thiện giúp ngăn chặn lạm dụng và gian lận trong hoạt động từ thiện, đặc biệt là khi thông tin chưa được kiểm tra có thể dẫn đến việc hỗ trợ không đến những người thật sự cần thiết.

Chính quyền địa phương, thực hiện việc xác nhận thông tin, đóng vai trò quan trọng trong việc xây dựng tin cậy và uy tín cho hoạt động từ thiện, điều này tạo điều kiện thuận lợi cho sự quyên góp và hỗ trợ từ cộng đồng và các tổ chức quốc tế. Xác nhận thông tin giúp chính quyền địa phương bảo đảm rằng, tài chính và nguồn lực từ thiện được phân phối đến đúng đối tượng có nhu cầu thực sự và theo đúng mục tiêu của chương trình từ thiện. Việc xác nhận thông tin cũng tạo điều kiện để chính quyền và tổ chức từ thiện hợp tác một cách hiệu quả giúp tối ưu hóa sự sử dụng nguồn lực và tăng cường tác động tích cực của hoạt động từ thiện.

Bốn là, cần xây dựng cơ chế khuyến khích các cá nhân, tổ chức thực hiện hoạt động từ thiện thông qua các tổ chức từ thiện chuyên nghiệp, việc này đồng nghĩa với xây dựng một hệ thống hỗ trợ có hiệu suất cao, bền vững. Mặt khác, các tổ chức từ thiện chuyên nghiệp thường có khả năng quản lý và triển khai dự án một cách hiệu quả hơn, tận dụng tối đa nguồn lực và tiền bạc. Các tổ chức từ thiện chuyên nghiệp thường tập trung vào việc xây dựng các dự án và chương

trình có thể tự duy trì và phát triển trong thời gian dài, điều này, tạo ảnh hưởng tích cực đối với cộng đồng.

Xây dựng cơ chế khuyến khích sự hợp tác với tổ chức từ thiện chuyên nghiệp thường đi kèm với sự hỗ trợ và ưu đãi từ phía Chính phủ và các cơ quan quản lý nhà nước, tạo điều kiện thuận lợi cho các hoạt động từ thiện và tăng cường vai trò của tổ chức này trong quá trình phát triển xã hội. Do đó, việc tạo cơ chế để khuyến khích các cá nhân và tổ chức tham gia hoạt động từ thiện thông qua các tổ chức từ thiện chuyên nghiệp không chỉ làm cho hoạt động từ thiện trở nên minh bạch và hiệu quả hơn mà còn tạo ra một cơ sở hạ tầng vững chắc cho sự phát triển bền vững và tiến bộ xã hội.

Năm là, cần nâng cao mức phạt nghiêm khắc hơn để răn đe những cá nhân, tổ chức có ý định trục lợi từ thiện, mức phạt này có thể tạo động lực để các tổ chức từ thiện thực hiện quản lý nguồn lực và hoạt động một cách minh bạch và hiệu quả hơn. Điều này có thể ngăn chặn những hành vi sai trái trước khi chúng xảy ra và đẩy lùi tình trạng lạm dụng từ thiện, mức phạt nghiêm khắc cũng là một biện pháp để tăng cường trách nhiệm pháp lý đối với những hành vi trục lợi từ hoạt động từ thiện.

Việc áp đặt mức phạt nghiêm khắc là một biện pháp quan trọng để tạo ra sự răn đe, giúp ngăn chặn những hành vi trục lợi và tăng cường trách nhiệm pháp lý. Đồng thời, việc minh bạch trong quản lý nguồn lực và thực hiện dự án từ thiện cũng đóng vai trò quan trọng trong việc tăng cường lòng tin của người dân thúc đẩy sự phát triển bền vững và tích cực cho xã hội. Vì vậy, để bảo vệ giá trị và hiệu quả của các nỗ lực từ thiện, việc ngăn chặn nguy cơ lạm dụng trở nên vô cùng cần thiết. Quá trình ngăn chặn nguy cơ lạm dụng hoạt động từ thiện đòi hỏi sự hợp tác chặt chẽ giữa chính phủ, tổ chức từ thiện và cộng đồng.

4. Kết luận

Nhìn chung, thời gian qua, hoạt động từ thiện đã để lại rất nhiều ý nghĩa tốt đẹp, góp phần bảo đảm vấn đề an sinh xã hội, thể hiện trách nhiệm chung của cộng đồng và xã hội, tạo thành mạng lưới an toàn rộng khắp, đan xen. Tuy nhiên, để tránh những tiêu cực trong hoạt động từ thiện, các tổ chức, cá nhân tham gia, cần phải tổ chức, thực hiện một cách chuyên nghiệp đúng quy định của pháp luật. Những hành vi lợi dụng, trục lợi từ thiện khi bị phát hiện cần xử lý nghiêm theo quy định của pháp luật. Bên cạnh đó, cần tăng cường công tác quản lý nhà nước đối với hoạt động thiện nguyện, đây là yếu tố quan trọng để hoạt động từ thiện ngày càng lan tỏa mạnh mẽ và hiệu quả hơn trong thời gian tới □

Chú thích:

1. <https://vi.wikipedia.org>, truy cập ngày 15/4/2024.
2. Trần Thị Hà (2021). *Hoạt động kêu gọi, quyên góp cứu trợ từ thiện - một số vấn đề lý luận và thực tiễn*. <https://danchuphapluat.vn>, ngày 05/11/2021.

Tài liệu tham khảo:

1. Chính phủ (2008). *Nghị định số 64/2008/NĐ-CP ngày 14/5/2008 quy định về hoạt động từ thiện trong các trường hợp gặp khó khăn do thiên tai, hỏa hoạn, sự cố nghiêm trọng hoặc mắc các bệnh hiểm nghèo*.
2. Chính phủ (2019). *Nghị định số 93/2019/NĐ-CP ngày 25/11/2019 quy định về tổ chức hoạt động quỹ xã hội, quỹ từ thiện*.
3. Chính phủ (2021). *Nghị định số 93/2021/NĐ-CP ngày 27/10/2021 về vận động, tiếp nhận, phân phối và sử dụng các nguồn đóng góp tự nguyện hỗ trợ khắc phục khó khăn do thiên tai, dịch bệnh, sự cố; hỗ trợ bệnh nhân mắc bệnh hiểm nghèo*.
4. Hoàng Phê (chủ biên) (2004). *Từ điển tiếng Việt*. NXB Đà Nẵng - Trung tâm từ điển học, Hà Nội - Đà Nẵng.
5. Quốc hội (2015). *Bộ luật Dân sự năm 2015*.
6. Trường Đại học Luật Hà Nội (2021). *Giáo trình Luật dân sự Việt Nam. Tập 2*. H. NXB Công an nhân dân.